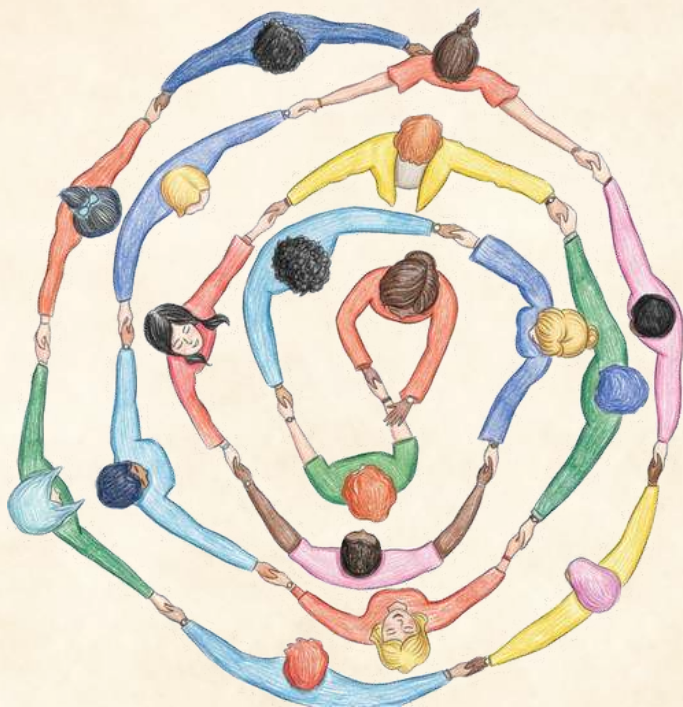

GHIDUL DIVERSITĂȚII ETNICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

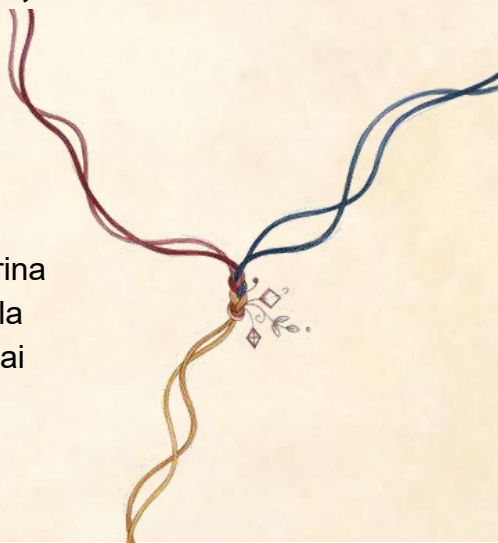
Acest ghid este elaborat de **Centrul de Inițiative Civice
pentru Minoritățile Naționale (ICPMN)**,
în cadrul proiectului „**WeAreMoldova**”, implementat cu
sprijinul **Elveției**

Autori

Pitula Ecaterina

Eftodi Ionela

Peicov Mihai

Noțiuni introductive pentru o societate unită

Republica Moldova reprezintă un spațiu în care, de-a lungul secolelor, numeroase grupuri etnice și-au împletit destinele cu populația majoritară, formând un mozaic social de o complexitate remarcabilă.

De ce să citești această carte?

Lectura acestui ghid este esențială pentru orice cetățean care dorește să înțeleagă mecanismele conviețuirii pașnice și să contribuie la consolidarea unei națiuni civice, bazate pe respect reciproc și egalitate. Diversitatea etnică nu ar trebui privită ca un factor de divizare, ci ca un activ strategic care îmbogățește patrimoniul cultural al țării și oferă perspective variate asupra provocărilor dezvoltării durabile. Prezentul material își propune să ofere o imagine clară și echilibrată a minorităților naționale, eliminând stereotipurile și oferind clarificări conceptuale accesibile tuturor categoriilor de cititori.

Ce sunt minoritățile naționale?

Termenul de „minorități naționale” se referă la grupuri de persoane care trăiesc pe teritoriul unui stat și posedă cetățenia acestuia, dar se disting de populația majoritară prin trăsături etnice, lingvistice, culturale sau religioase specifice. Aceste comunități manifestă dorința de a-și păstra și promova identitatea unică, contribuind simultan la viața economică și socială a statului în care rezidă.

În Republica Moldova, recunoașterea minorităților confirmă faptul că țara este un cămin pentru toți cei care, indiferent de origine, muncesc și trăiesc pe aceste meleaguri. Identitatea etnică se bazează pe elemente profunde de apartenență și atașament față de un grup, reprezentând un mod de a percepe lumea și de autoidentificare în cadrul marii familii a cetățenilor moldoveni.

Unde trăiesc minoritățile naționale?

Distribuția geografică a minorităților în Republica Moldova este marcată de o concentrare regională specifică, rezultată din procesele istorice de migrație și așezare. În termeni generali, nordul țării găzduiește comunități compacte de ucraineni și ruși, în timp ce sudul este regiunea în care s-au stabilit majoritatea găgăuzilor și a bulgarilor.

Municipiul Chișinău funcționează ca un centru urban polietnic, unde reprezentanții tuturor grupurilor se regăsesc într-o dinamică constantă de interacțiune. Totodată, comunitatea romă este prezentă în diverse localități, având nuclee importante în orașe precum Otaci sau Soroca. Această configurație teritorială a influențat peisajul cultural local, dialectele vorbite și chiar arhitectura sau tradițiile agricole ale fiecărei zone, transformând geografia Republicii Moldova într-o hartă vie a diversității umane.

Analiza densității populației în funcție de etnie indică faptul că factorii economici și politici au modificat substanțial distribuția teritorială de-a lungul timpului. Există o tendință clară de urbanizare: anumite minorități, precum rușii sau ucrainenii, sunt mai prezente în mediul urban, în timp ce populația majoritară și alte grupuri păstrează o pondere semnificativă în mediul rural.

Această realitate geografică subliniază importanța politicilor de descentralizare și a serviciilor publice care să țină cont de specificul lingvistic și cultural al fiecărei regiuni, asigurând astfel o dezvoltare echilibrată a întregii țări.

Înțelegerea acestor tipare de așezare demonstrează că nicio comunitate nu este izolată, ci face parte dintr-un sistem interconectat de relații sociale și economice.

Formarea istorică a comunităților etnice

Procesul prin care Republica Moldova a devenit un cămin pentru atâtea etnii este unul de lungă durată, marcat de evenimente politice majore și de mișcări de populație care au reconfigurat demografia regiunii. Un punct de cotitură fundamental a fost anul 1812, când teritoriul dintre Prut și Nistru, numit ulterior Basarabia, a fost anexat de Imperiul Rus ca urmare a Păcii de la București. În acea perioadă, autoritățile imperiale au promovat politici de colonizare activă pentru a popula zonele de sud, în special Bugeacul, care fusese anterior sub control otoman.

Această strategie a atras mii de familii de bulgari și găgăuzi care fugeau de războaie și opresiune, aceștia primind în schimb pământ, scutiri de taxe și libertate religioasă în cadrul noului imperiu.

Pe parcursul secolului al XIX-lea, stratificarea socială în regiune a devenit extrem de diversă, incluzând categorii precum clerul, nobilii (nobilitatea sau dvorenimea), negustorii și coloniștii agricoli.

Comunitatea rusă s-a stabilit preponderent în orașele nou dezvoltate, ocupând funcții administrative și militare, în timp ce ucrainenii s-au așezat în număr mare în zonele de nord, lucrând pământul sau activând în mica industrie. În acest context, populația evreiască a jucat un rol crucial în viața urbană, dezvoltând comerțul și meșteșugurile în târgurile basarabene. Această perioadă a pus bazele structurii multietnice de astăzi, transformând regiunea într-un spațiu unde diverse limbi și tradiții au început să coexiste sub o singură administrație, deși drepturile sociale variau considerabil între diferitele categorii de populație.

O altă etapă semnificativă a fost perioada sovietică, în special după al Doilea Război Mondial, când industrializarea forțată și planificarea economică centralizată au generat un nou val de migrație. Specialiști din întreaga Uniune Sovietică, în special din Rusia și Ucraina, au fost trimiși în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească pentru a lucra în fabrici, spitale și școli, crescând astfel ponderea populației vorbitoare de limbă rusă în centrele urbane.

În același timp, comunitatea romă, care se aflase anterior în condiții de robie până la mijlocul secolului al XIX-lea, a continuat să își caute locul în structura socială, păstrându-și cu dificultate tradițiile în fața presiunilor de sedentarizare forțată. Această perioadă a fost marcată de un proces de amestec etnic intens, dar și de promovarea unei identități „moldovenești” distincte de cea română, aspect care rămâne un subiect de dezbatere în societate.

După obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a început un drum anevoios de redescoperire a identității naționale și de integrare a tuturor cetățenilor săi într-un nou cadru democratic.

Formarea statului modern a necesitat recunoașterea oficială a drepturilor minorităților și stabilirea unui echilibru între limba oficială și limbile de comunicare interetnică.

Istoria recentă a demonstrat că, în ciuda unor momente de tensiune lingvistică sau politică, populația a reușit să mențină un climat de pace socială la nivel comunitar. Această cronologie succintă demonstrează că identitatea Republicii Moldova nu este una statică, ci rezultatul unei evoluții continue, în care fiecare grup etnic a adus o piesă esențială la construcția societății actuale.

Analiza demografică recentă

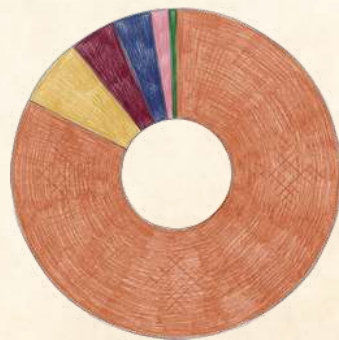
Recensământul Populației și al Locuințelor din 2024

Recensământul Populației și al Locuințelor din anul 2024 oferă o imagine de ansamblu actualizată asupra modului în care trăiesc și se autoidentifică cetățenii Republicii Moldova. Datele finale indică o populație de aproximativ 2,4 milioane de persoane cu reședință obișnuită, observându-se o scădere de peste 13% față de recensământul din 2014, fenomen cauzat în principal de migrația externă și de scăderea natalității. În ciuda acestor provocări demografice, structura etnică a rămas variată, confirmând faptul că țara își păstrează un profil multietnic solid. Majoritatea cetățenilor care și-au declarat etnia se identifică drept moldoveni sau români, aceștia reprezentând împreună peste 85% din totalul populației — un semn al consolidării identității autohtone în ultimele decenii.

Structura etnică a populației

Conform datelor oficiale ale recensământului din 2024, distribuția principalelor grupuri etnice (din totalul celor care și-au declarat etnia) este prezentată mai jos:

Grup etnic	Pondere (%)
Ucraineni	6.6%
Găgăuzi	4.4%
Ruși	4.1%
Bulgari	1.6%
Romi	0.4%

Distribuția pe gen și medii de rezidență

Datele indică faptul că populația de sex feminin continuă să fie predominantă în toate grupurile etnice, constituind aproximativ 52,9% din totalul locuitorilor țării. Această pondere este și mai vizibilă în rândul comunităților de etnie rusă și ucraineană, unde femeile reprezintă între 57% și 58% din populație. Acest fenomen este strâns legat de speranța de viață mai ridicată a femeilor și de tiparele specifice ale migrației forței de muncă. Totodată, recensământul din 2024 a reliefat faptul că marea majoritate a cetățenilor (peste 95%) sunt născuți în Republica Moldova, ceea ce demonstrează că, în ciuda rădăcinilor etnice diverse, populația menține un atașament profund față de locul de baștină.

Tendențe demografice actuale

Un trend major observat este creșterea ponderii populației urbane, care a ajuns la 46,4%, pe fondul migrației interne către municipiul Chișinău în căutarea unor oportunități economice mai bune. În orașe, diversitatea este adesea mai pronunțată, centrele urbane atrăgând persoane de diferite etnii care interacționează în medii multiculturale.

În contrast, mediul rural păstrează o structură mai tradițională; totuși, satele din sudul și nordul țării rămân bastioane ale culturilor specifice bulgarilor, găgăuzilor sau ucrainenilor. Aceste statistici sunt vitale pentru planificarea politicilor educaționale și a serviciilor sociale, asigurând o abordare a nevoilor cetățenilor adaptată realităților demografice actuale.

Distribuția pe gen și medii de rezidență

Datele indică faptul că populația de sex feminin continuă să fie predominantă în toate grupurile etnice, constituind aproximativ 52,9% din totalul locuitorilor țării.

Această pondere este și mai vizibilă în rândul comunităților de etnie rusă și ucraineană, unde femeile reprezintă între 57% și 58% din populație. Acest fenomen este strâns legat de speranța de viață mai ridicată a femeilor și de tiparele specifice ale migrației forței de muncă.

Totodată, recensământul din 2024 a reliefat faptul că marea majoritate a cetățenilor (peste 95%) sunt născuți în Republica Moldova, ceea ce demonstrează că, în ciuda rădăcinilor etnice diverse, populația menține un atașament profund față de locul de baștină.

Tendențe demografice actuale

Un trend major observat este creșterea ponderii populației urbane, care a ajuns la 46,4%, pe fondul migrației interne către municipiul Chișinău în căutarea unor oportunități economice mai bune.

În orașe, diversitatea este adesea mai pronunțată, centrele urbane atrăgând persoane de diferite etnii care interacționează în medii multiculturale.

În contrast, mediul rural păstrează o structură mai tradițională; totuși, satele din sudul și nordul țării rămân bastioane ale culturilor specifice bulgarilor, găgăuzilor sau ucrainenilor.

Aceste statistici sunt vitale pentru planificarea politicilor educaționale și a serviciilor sociale, asigurând o abordare a nevoilor cetățenilor adaptată realităților demografice actuale.

Portrete culturale ale minorităților

Comunitatea ucraineană: rădăcini vechi și tradiții vii

Ucrainenii reprezintă cea mai mare minoritate națională din Republica Moldova, constituind o prezență constantă și activă în istoria regiunii, în special în localitățile din nord și de-a lungul râului Nistru.

Aceștia s-au stabilit pe aceste pământuri pe parcursul mai multor secole; unii fugind de iobăgie, alții căutând oportunități în comerț sau agricultură.

Conviețuirea îndelungată a facilitat un schimb cultural profund cu populația majoritară, mulți ucraineni fiind astăzi bilingvi și integrați armonios în structurile sociale ale țării. Identitatea lor este marcată de un respect deosebit pentru familie și pentru valorile pământului, elemente care i-au ajutat să își conserve spiritul comunitar de-a lungul generațiilor.

Tradițiile ucrainene sunt recunoscute prin explozia de culoare a portului popular, în care cămașa brodată (vișivanka) ocupă un loc central, fiind un simbol al identității și al protecției spirituale. În timpul sărbătorilor de iarnă, spectacolul numit Malanca reprezintă un punct culminant al vieții rurale din nordul Moldovei: cete de tineri mascați colindă satul pentru a alunga spiritele rele și a atrage norocul. Această tradiție, păstrată cu sfințenie, îmbină elemente de teatru popular cu urări poetice de belșug și sănătate. În mod similar, sărbătoarea de Paște este celebrată cu cozonaci specifici (paska) și ouă încondeiate (pisanki), adevărate opere de artă artisanală ce reflectă măiestria și răbdarea meșterilor populari.

Comunitatea găgăuză: O identitate unică în sud

Găgăuzii constituie un grup etnic cu totul special, fiind singurul popor de origine turcică ce practică religia creștin-ortodoxă, fapt care le conferă o poziție distinctă în mozaicul etnic al Republicii Moldova.

Aceștia s-au stabilit în sudul Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea, beneficiind de politicile de colonizare ale Imperiului Rus. Astăzi, găgăuzii beneficiază de propria unitate teritorială autonomă (Gagauz-Yeri), unde își exercită dreptul la autoguvernare și promovează limba găgăuză — un idiom prețios, dar considerat de UNESCO în pericol de dispariție.

Această autonomie a permis conservarea unui patrimoniu cultural bogat, care reprezintă o mândrie pentru întreaga țară.

Sărbătorile găgăuze sunt spectaculoase și strâns legate de ciclul agricol, cea mai importantă fiind Hederlez, celebrată de Sfântul Gheorghe. Acest festival marchează renașterea naturii și începutul pășunatului, fiind prilejul unor curse de cai, dansuri populare energice și mese comunitare. O altă sărbătoare majoră este Kasım, la sfârșitul toamnei, când se celebrează finalizarea recoltării. Găgăuzii sunt recunoscuți și pentru arta vinificației, o tradiție care îmbină tehnicile străvechi cu pasiunea pentru rodul viței-de-vie.

Din punct de vedere culinar, găgăuzii oferă gusturi intense, influențate de originile nomade. Kîvırma este probabil cea mai cunoscută plăcintă găgăuză, preparată din foi subțiri cu brânză de oaie și smântână, iar Shorpa este o ciorbă de oaie picantă și hrănitoare, pregătită adesea la foc deschis, simbolizând reziliența acestui popor.

Comunitatea romă: Reziliență și moștenire culturală

Romii din Republica Moldova au o istorie de peste cinci secole pe aceste pământuri, marcată de perioade lungi de robie, dar și de o păstrare neîncetată a libertății spirituale. Istoric, romii s-au organizat în grupuri bazate pe ocupații tradiționale, fierari, căldărari sau lăutari, contribuind esențial la viața economică a localităților moldovenești.

Astăzi, termenul oficial și respectuos este cel de „rom”, care în limba romani înseamnă „om”.

Tradițiile rome sunt caracterizate prin respectul profund față de bătrâni și printr-un cod de onoare intern foarte puternic.

Nunțile rome sunt renumite pentru amploarea lor, fiind evenimente unde muzica și portul strălucitor reflectă bucuria de a trăi.

Un aspect remarcabil este solidaritatea impresionantă în momentele de doliu, când întreaga comunitate participă la durerea familiei.

Meșteșugurile tradiționale, precum prelucrarea metalelor sau împletitul coșurilor, reprezintă un tezaur de cunoștințe tehnice transmise din tată în fiu.

Gastronomia romă este una a gusturilor autentice.

Shakh thulo (varza grasă cu carne) este un preparat simbolic de sărbătoare. Ingeniozitatea culinară se reflectă și în folosirea plantelor sălbatice, precum urzicile, demonstrând o viață în armonie cu natura.

Comunitatea rusă: Cultura urbană și dialogul interetnic

Comunitatea rusă s-a consolidat în special după anul 1812 și în perioada sovietică, având un rol semnificativ în modernizarea administrativă și industrială. Majoritatea rușilor locuiesc în mediul urban (Chișinău, Bălți), unde au contribuit la dezvoltarea științei și a educației. Astăzi, comunitatea rusă continuă să fie un actor important în dialogul intercultural, păstrând legături strânse cu patrimoniul cultural și spiritual slav.

Obiceiurile rusești sunt marcate de dragostea pentru artă și reuniunile de familie.

Maslenița este una dintre cele mai vesele sărbători, marcând sfârșitul iernii prin prepararea clătitelor (blini) care simbolizează soarele.

Un element central este ceremonia ceaiului la samovar, un ritual al ospitalității ce presupune discuții profunde.

Bucătăria rusă oferă preparate reconfortante precum pelmeni (colțunași cu carne) sau supă shchi (din varză). Aceste feluri de mâncare reflectă adaptarea tradițiilor slave la ingredientele locale proaspete din Moldova.

Comunitatea bulgară: Grădinarii și vinificatorii din sud

Bulgarii din Republica Moldova sunt urmașii coloniștilor sosiți din Balcani în secolul al XIX-lea, care au transformat zonele aride din sud în grădini fertile.

Raionul Taraclia rămâne inima comunității, unde aceștia și-au păstrat limba și spiritul de întrajutorare.

Tradiția reprezentativă este Trifon Zarezan (14 februarie), sărbătoarea viticultorilor, când se taie simbolic prima viță-de-vie pentru un rod bogat, ritual însoțit de dansul horo.

De asemenea, bulgarii împărtășesc cu populația majoritară frumoasa tradiție a mărtişorului.

În gastronomie, bulgarii sunt renumiți pentru produsele de patiserie. Banitsa (sau milina) este o plăcintă fină cu brânză sărată, obligatorie la sărbători.

De asemenea, aceștia produc faimoasa lukanka, un salam uscat și condimentat care reflectă măiestria în conservarea cărnii.

Comunitatea evreiască: Tradiție și contribuție intelectuală

Comunitatea evreiască are o istorie profundă în regiune, formată preponderent din evrei așkenazi stabiliți aici începând cu secolul al XVIII-lea.

În orașe precum Chișinău, Bălți sau Tiraspol, aceștia au impulsionează comerțul, medicina și artele.

Deși marcată de episoade tragice precum Pogromul din 1903, comunitatea a dat dovadă de o reziliență extraordinară, păstrându-și identitatea prin sinagogi și instituții culturale.

Sărbătorile precum Pesah (comemorarea eliberării din Egipt) sau Hanuka (sărbătoarea luminilor) sunt piloni ai vieții spirituale. Gastronomia evreiască, ghidată de regulile kashrut, include preparate celebre precum gefilte fish (pește umplut) sau supa de pui cu găluște din matzo. Pâinea împletită challah rămâne simbolul unității familiei pe masa de Sabat.

Provocări contemporane ale incluziunii sociale

În ciuda cadrului legal care protejează drepturile minorităților, persistă provocări reale ce necesită o atenție sporită și acțiuni concrete din partea autorităților și a societății civile. Una dintre cele mai frecvente bariere este accesul limitat la învățarea eficientă a limbii române, limba oficială a statului.

Această deficiență poate îngreuna participarea minorităților la viața publică și limitează accesul la funcții de conducere sau în sistemul de justiție.

Cunoașterea insuficientă a limbii oficiale nu este, de regulă, o alegere, ci rezultatul lipsei programelor educaționale adaptate nevoilor adulților sau al interacțiunii reduse între diversele comunități lingvistice. Această stare de fapt poate genera o formă de izolare care privează minoritățile de oportunități economice și de o reprezentare politică adecvată. Discriminarea rămâne o problemă persistentă, manifestându-se prin prejudecăți sau prin discurs instigator la ură, în special în mediul online și în perioadele de campanie electorală. Grupurile cele mai vulnerabile, precum comunitatea romă, continuă să se confrunte cu bariere în accesul la anumite servicii publice, inclusiv în sistemul de sănătate sau în cel de asistență pentru refugiați. Totodată, participarea civică a tinerilor din rândul minorităților se situează adesea sub nivelul dorit, din cauza lipsei de încredere în instituțiile statului sau a sentimentului că interesele lor nu sunt reprezentate la nivel central.

Sinteza provocărilor sociale actuale

Tipul provocării	Descriere generală	Impact social
Bariere lingvistice	Dificultatea învățării limbii române în comunități compacte.	Limitarea accesului la piața muncii și la actul de justiție.
Discriminare etnică	Stereotipuri negative și tratament inegal (în special față de romi).	Excluziune socială și diminuarea coeziunii comunitare.
Discurs instigator la ură	Instigare pe motive etnice sau lingvistice, cu precădere în spațiul digital.	Tensiuni interetnice și un sentiment general de insecuritate.
Acces la educație	Rate de școlarizare scăzute în cadrul anumitor grupuri vulnerabile.	Perpetuarea sărăciei și lipsa oportunităților de ascensiune socială.
Reprezentare politică	Ponderea redusă a cadrelor din rândul minorităților în administrația centrală.	Decizii politice care nu reflectă pe deplin diversitatea societății.

Pentru a aborda aceste probleme, este esențial ca Republica Moldova să investească în programe de educație interculturală și să consolideze rețeaua de mediatori comunitari.

Aceștia joacă un rol crucial în medierea relației dintre cetățenii vulnerabili și instituțiile statului, facilitând accesul la servicii sociale și reducând neînțelegerile bazate pe diferențe culturale. Combaterea discriminării necesită nu doar legislație riguroasă, ci și campanii de informare și promovarea unor modele de succes care să demonstreze că diversitatea este un activ strategic pentru întreaga țară.

Importanța diversității în parcursul european

Diversitatea ca resursă pentru democrație

Diversitatea etnică este un element vital pentru sănătatea unei democrații, aducând o varietate de perspective, talente și soluții la provocările societății. Într-o comunitate diversă, cetățenii învață să negocieze, să asculte și să identifice puncte comune — abilități esențiale pentru coeziunea socială și stabilitatea politică a unei țări. Prezența minorităților obligă statul să devină mai transparent, mai echitabil și mai atent la drepturile fundamentale, ceea ce ridică standardele de guvernare pentru întreaga populație. Mai mult, multilingvismul și multiculturalismul oferă Republicii Moldova un avantaj competitiv pe plan internațional, facilitând relațiile comerciale și diplomatice cu diverse regiuni ale lumii.

Standardele europene privind minoritățile

În procesul de aderare la Uniunea Europeană, protecția minorităților naționale reprezintă un criteriu politic fundamental (conform Criteriilor de la Copenhaga), fiind monitorizat riguros în cadrul negocierilor. Uniunea Europeană recomandă Republicii Moldova armonizarea legislației cu standardele comunitare, asigurându-se că minoritățile au dreptul de a-și utiliza limba maternă în raport cu autoritățile publice și că identitatea lor culturală este protejată împotriva oricărei forme de asimilare forțată. Acordul de Asociere subliniază angajamentul țării de a combate rasismul, xenofobia și toate formele de intoleranță, promovând o societate în care diversitatea este celebrată ca parte a valorilor europene comune.

Integrarea europeană și beneficiile pentru comunități

Integrarea europeană presupune, de asemenea, un sprijin financiar și tehnic sporit pentru regiunile locuite de minorități naționale, prin proiecte de infrastructură, educație și dezvoltare rurală. De exemplu, programele europene susțin modernizarea școlilor și a centrelor culturale din regiuni precum Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia sau raionul Taraclia, demonstrând că parcursul european aduce beneficii tangibile tuturor cetățenilor, indiferent de etnie. Această legătură strânsă între diversitate și democrație constituie motorul unei societăți moderne, în care coeziunea socială nu înseamnă uniformitate, ci capacitatea de a conlucra pentru un viitor mai bun, respectând unicitatea fiecăruia.

Centrul de Inițative Civice pentru Minoritățile Naționale (ICPMN) este o organizație fondată de activiști și jurnaliști care apără drepturile și demnitatea tuturor comunităților etnice din Republica Moldova.

Ne dedicăm eliminării discriminării și facilitării accesului egal la educație, economie și viață politică, oferind minorităților vocea necesară într-o societate democratică.

Suntem puntea de legătură între cetățeni și autorități, transformând nevoile locale în politici publice concrete.

Importanța ICPMN rezidă în capacitatea noastră de a combate dezinformarea și de a conserva identitatea culturală și lingvistică a fiecărui grup etnic.

Prin parteneriate cu lideri locali, comunități rome și instituții educaționale, construim un mediu în care diversitatea este o resursă, nu un obstacol.

Sprijinim activ integrarea socială și dezvoltarea economică, asigurându-ne că nicio voce nu este lăsată în urmă în procesele decizionale.

Integrarea minorităților etnice este un angajament pe care trebuie să ni-l asumăm fiecare dintre noi, zi de zi, dincolo de legi sau instituții.

O societate unită se clădește prin deschiderea și empatia fiecărui cetățean față de cel de lângă el, indiferent de etnie.

Fii parte din schimbare: implică-te activ în comunitatea ta și susține incluziunea!

